

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Кафедра педагогіки і психології

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

на тему: Театральна лялька, як мотивуючий засіб у навчально-виховному процесі

Виконала:
студентка IV-го курсу,
напряму підготовки (спеціальності)
0101 Педагогічна освіта
6.010101 Дошкільна освіта
Кривська К. І.

Керівник: Габода Є. Б
Рецензент:

Берегово – 2016 р.

Зміст

Вступ	6.
I. Театральна лялька, як засіб мистецтва	7.
I.1. Історія театральної ляльки	8.
I.2. Театральна лялька та дитина	12.
I.3. Вплив театральної ляльки на формування особистості	13.
I.4. Емоційні особливості дитини під час лялькової гри	14.
II. Застосування театральної ляльки у педагогічній роботі	16.
II.1. Значення лялькової гри у педагогічній роботі	17.
II.2. Естетичне виховання за допомогою лялькової гри	20.
II.3. Лялькова гра та моральне виховання	21.
II.4. Лялькова гра в дитячому навчальному закладі	22.
II.5. Види театральної ляльки та їх рухливість	24.
III. Театральна лялька, як навчально-виховний засіб у хустському дошкільному закладі	30.
Висновки	35.
Використана література	36.
Резюме	38.
Додаток	39.

Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Krivszki Katalin

A báb, mint a nevelési-oktatási folyamat motivációs eszköze

Szakedolgozat

Témavezető:
Gabóda Éva

Recenzens:

Beregszász – 2016

Tartalomjegyzék

Bevezető	6.
I. A báb, mint művészeti eszköz	7.
I.1. A bábművészet története.....	8.
I.2. A báb és a gyermek	12.
I.3. A báb személyiségformáló hatása	13.
I.4. A bábjáték és a gyermek érzelmi sajátosságai	14.
II. Alkalmazott bábjáték a pedagógiai munkában.....	16.
II.1. A bábjáték pedagógiai jelentősége, értéke.....	17.
II.2. Az esztétikai nevelés a bábjáték által	20.
II.3. A bábjáték és az erkölcsi nevelés	21.
II.4. Bábjáték az óvodában	22.
II.5. Bábfajták, bábmozgatás	24.
III. A báb, mint nevelési-oktatási eszköz a huszti óvodában.....	30.
Összegzés	35.
A felhasznált szakirodalom jegyzék.....	36.
Rezümé.....	38.
Melléklet.....	39.

Bevezető

Szakedolgozatom témája: A báb, mint a nevelési-oktatási folyamat motivációs eszköze. Leendő pedagógusként fontosnak tartom a báb szerepét az óvodai nevelésben, mivel a gyermekek már nagyon korán, 2-3 éves kortól előszeretettel használják a bábót mint játékeszközt.

Miután kellő képpen áttekintettem a dolgozatom megírásához használt szakirodalmat, azt a hipotézist állítottam fel, hogy a bábnak személyiségformáló hatása van, a bábjáték pozitívan hat az óvodás gyermek érzelmi életére, és a szociális képességek fejlődésére. A megfigyelés féléves periódusában pozitív hatások mutatkoztak, a kognitív fejlődésben, anyanyelvi, illetve közösségbe való beilleszkedésben.

Szakedolgozatomat három fejezetre osztottam. Az első fejezetem címe: A báb mint művészeti eszköz, ahol a báb történetéről és a személyiségre gyakorolt hatásáról van szó. Az első fejezetben olyan témák találhatók, mint a báb és a gyermek különleges kapcsolata, a báb személyiségformáló hatása, és a bábjáték és a gyermek érzelmi sajátosságai. A második nagy fejezetem témája az alkalmazott bábjáték a pedagógiai munkában. A második fejezetben belül esik szó az esztétikai és az erkölcsi nevelésről a bábjáték segítségével, és az óvodai bábjátékról a gyermek életében. A harmadik fejezet a kutatás, amelyet az egyéni gyakorlat idején sikerült elvégezni. Ebben a fejezetben írom le megfigyeléseim és észrevételeim. Mielőtt megírtam a dolgozatom szakirodalmi áttekintést végeztem.

Az első fejezetem megírásakor olyan könyveket tekintettem át részletesebben, melyek a báb történetével valamint a gyermek és a báb szoros kapcsolatáról szólnak. Ide sorolhatom leginkább a Domány Mária A bábjáték varázsa című könyvét, Csombok József Bábjátékos ismeretek c. jegyzetét. A második fejezetem arról szól, hogy milyen lehetőségek vannak hogy a báb és a bábjáték megjelenjen a gyermek életében, már óvodás korban, valamint, hogy milyen foglalkozások keretein belül tudjuk őket a legcélravezetőbben tudjuk a bábokat alkalmazni. Igyekeztem olyan szakirodalmat keresni, amely a bábjáték pedagógiai jelentőségét, értékét valamint, az esztétikai és az erkölcsi nevelést vizsgálja. Nagy segítségemre vált Székely Andrea Bábjáték című könyve, Domány Mária A bábjáték varázsa, Arany, Kaposi, Láposi, Lipták, Perényi, Módszertani segédlet a bábjáték és bábkészítés, valamint a dráma és színjáték tárgyak tanításához.

I. A báb, mint művészeti eszköz

A bábjáték önálló műfaj, egyenrangú társa a színművészet minden ágának. A komplexitás és formai gazdagság ugyanúgy jellemzője, mint a színjátéknak. E műfaj leglényegesebb lételemé, amely megkülönbözteti minden más színházi formától a bábtárgy használata. Az előadásban, a játékban a színész vagy játékos helyett egy bábu látható. A játékos személy elsősorban a tárgyon keresztül manifesztálódik, és ennek a tárgynak központi szerepet tulajdonít.

A XX. század második felében a bábművészetben egyre jobban felerősödött a tárgykezelésben, és a bábtárgy ésszínész kapcsolatában az a megoldás is, amikor a bábu és mozgatója egy élő színésszel került szituációba. Ebben a viszonyrendszerben a bábu helyettesít is, de az élő színésszel azonos pozíciót képvisel.

A bábjáték a dráma műnemén belüli gyűjtőfogalom. A műfaji sajátosságok szerint négy kategóriát foglal magába: a művészi-, vásári-, népi-, alkalmazott bábjátékot. Az első három a színjátékból származtatott műfaj, a negyedik a bábos művészi specifikumok alkalmazása révén az emberi viselkedés végiggondolásának, elemzésének egyik formája, módja –, a személyiségfejlesztés eszköze. A négy kategória megkülönböztetését leginkább a bábtárgy használatának funkciója indokolja. (Arany, Kaposi, Láposi, Lipták, Perényi, 4. o.)

Művészi bábjáték A művészi bábjáték és a bábművészet terminológiák szinonim fogalmak. A művészi bábjáték célja bábbal mint tárggyal alkotott előadás létrehozása, színpadra állítása. Az alkotói folyamat végén egy rögzített szerkezet mentén létrejött mű (előadás, etűd, produkció, dramatikus játék) tárul a nézők elé. Egyenes vonalú és hierarchikus rendet követő rögzített struktúra ez, mely az írótól a dramaturgon, a rendezőn, a tervezőn, a színészen keresztül az előadásig tart. E műfaj játéktere elsősorban a színpad, közege a bábszínház.

(Lewinszky, 9. o.)

Vásári bábjáték. Ennek a dinamikus, elsősorban komédia és bohózat műfaji specifikummal bíró színjátékformának a legfőbb célja az előadás vagy produkció. A színpadra állítási modell hagyománya eltérést mutat a vásári és művészi bábjáték között. A tradíciók generációk közötti áthagyományozódásának módja, a bábos-nézői viszony közvetlensége, egymásra való „eleven” reagálása, a nyílt színen történő rögtönzések létjogosultsága a színpadra állítás hagyományának legfőbb kritériumai. A magyar bábtörténet két legismertebb vásári figurája Vitéz László, Paprika Jancsi.

A népi bábjáték a népköltészetben belül a drámai hagyományok közé tartozik, a folklór része, a dramatikus népszokásokban, a rítusokban, a népi vallásosság tárgyiasult formái között jelenik meg. Itt a bábtárgyak a szellemi jelenségek hagyományos formát öltött kísérői, eszközei.

A népi bábjátékban hagyományos ismétlődések, szertartásos mozzanatok alkotják a lényeges műfaji specifikumot. A dramatikus bábos szokásokban a drámai, a színjátéki elemek is hangsúlyt kapnak, azonban a bábbal való cselekvéses játék, valamint az alakoskodás adja a bábjáték elsődleges funkcióját.

Alkalmazott bábjáték. A drámai megjelenítés eszközével él. Célja a személyiség és képességfejlesztés, attitűdök és viselkedések alakítása, a motivációs rendszerek áthangolása, de a személyiség összetevőinek diagnosztizálásában való segítségnyújtás is. Ide sorolandó a reklámok világa, a pedagógia, az orvosdiagnosztika, a pszichoterápia, a beszédterápia, a művészetterápia, a gyógypedagógia, a filmművészet is.

Az alkalmazott bábjáték halmazához tartozik a pedagógiai bábjáték. Ez nem a reprodukcióra irányuló, a bábjáték céljellegű funkciójára építő tevékenység. A pedagógiai bábjáték eszköze a nevelési folyamatnak. (Arany, Kaposi, Láposi, Lipták, Perényi, 5-7 old.)

I.1 A bábművészet története

A bábu és bábozás az emberi történelem során nagyon régre követhető vissza. Minden táján fellelhető a világnak, ahol az emberek társadalmat alkotnak. A legrégebbi nyomok Kínába vezetnek i.e.2000-ig, és Indiába i.e. XI. századig. (Tarbay, 1978; 4-6. old).

A bábjátékot a művészetek ősi ágának is nevezhetjük. A bábjáték olyan színjáték, ahol az eleven embereket, azaz a színészeket, bábok helyettesítik. Bármilyen életkorú néző számára maradandó szórakozást és élményt nyújthat.

Távol-keleten a bábjátékok nagy vallási rendszerekhez kapcsolódtak, érezhető volt az uralkodó valláshoz fűződő erős kötődés. Általában mítoszokat, vallási történeteket, az istenek jó vagy rossz cselekedeteit ábrázolták az előadásokon.

Az indiai báb- és árnyjáték kezdetei az i.e. VI-V. századra tehetőek. Régi buddhista szövegekben említik az árnyjátékot, a pálcával és a zsinórral mozgatott bábjátékot is. A játék hagyományára és gyakorlatára a következő századokból sorra léteznek feljegyzések. A XVII. századtól viszont az európai gyarmatosítás vette kezdetét, amely erősen rombolta az eredeti szokásokat és - főleg a városokból - kiszorította a szellemi élet mindenfajta hagyományos formáját.

A falvakba visszahúzódó hagyományos művészet fejlődni nem tudott ugyan, de megőrizte a régi vonásokat, amit a XIX.-XX. században újra felfedeztek. A régi korok nagy

eposzai közül a Mahábhárata és a Rámajána maradt fenn, amelyhez később a feudális kor hőseiről szóló mondák csatlakoztak. Indiában a bábok fejlett technikával készültek és mozogtak. A VII. és VIII. században vált a bábelőadás szakrálisból világitvá. Ekkortól jelent meg városokban, köztereken és egyre inkább népszórakozássá lett. (Jenei, 2003; osz.n.)

Kína több mint négyezer éves kultúrájában mindig is fontosnak tartották a babjátékot: erről különböző feljegyzések, gazdag tudósítások, leírások, anekdoták adnak hírt. A kínai babjátéknak kultikus (vallási) jellege volt, a bábok mutatták be temetések alkalmával az elhunytak cselekedeteit, életük történetét. Mágikus okokkal magyarázhatjuk a jellegzetesen kínai babjátékformának, az árnyjátéknak a kialakulását, ami később magasrendű művészi szórakozássá vált.

Az árnyjáték Kínában több mint 4000 éves múltra tekint vissza. A kínai babjáték virágkora a VII–VIII. század. A kínaiak az árnyjáték mellett ismerték és alkalmazták a különféle plasztikus bábtípusokat: zsákbábukat, marionett-típust, a pálcás (wayang) rendszerű bábút, az óriásbábukat, s a ma már ismeretlen technikájú vízi bábukat. A VII.-IX. században vesztette el a kínai babjátékszás mágikus jellegét és népszórakozássá lett, az utcákon, vásárokon, piacokon mutatják be a előadásokat. A kínai emberek mai napig nagy fontosságot tulajdonítanak a babjátéknak, napjainkban is kedvelt szórakozás. (Jeney, osz.n)

Japánban, már a középkorban jelen volt a bábozás, népművészetként (vásári játékként) szerepelt. 1600-tól alakult ki az a jellegzetes, igen magas művészi szintéri álló babjátékszás, amely az operettet, varietét, orfeumot keveri a néphagyománnyal. A japán bábtechnika is jellegzetes, különálló. Egy-egy bábu mozgatását rendszerint három személy végzi egyidejűleg. A mozgatási technikákat és a játékestílust illetően a japán bábszínház egyedülálló az egész világon. A századforduló táján a színházi szakemberek felfedezték a japán bábművészetet, s elemeit beépítették az európai színházművészet új, formakereső áramlatába. (Csombok; osz.n)

Európában Kis-Ázsián keresztül, a Földközi-tenger partján élő népeknél jelennek meg először a babjáték. Hamarosan itt is közkedvelt lesz. A különböző népek különböző stílusához, kifinomultabb ízlésvilágához igazodva Európában is nagy teret hódít.

Az olaszok a rómaiaktól és más itáliai népektől örökölték a babjátékszás művészetét. olasz bábszínház a XIX. században alakult ki, s jellegzetes római figurái politikai szatírákban, politikai allegóriákban mutatták meg erejüket. A modern olasz babjáték valójában a commedia dell'arte-ra, annak színpadára épül, tőle veszi jellegzetes alakjait, s mindkét művészet középarányos a színház, opera és cirkusz között. Népszerűségének nyitja realizmusában rejlik. Az önálló – már a commedia dell'arte-tól elszakadt

A *spanyol* bábjátzásnak a XV. századtól vannak nyomai az irodalomban és a történelemben. Olasz figurák, spanyol jellemek szerepelnek benne. A XX. századi spanyol bábjátzásnak magyar vonatkozásai is vannak. Sikertelen hazai szereplése után Spanyolországban telepedett le Orbók Lóránd, aki ott ünnepelt, híres színpadi szerző lett.

Franciaországban is a középkorban vásári szórakoztatás eszköze volt a bábjáték, s fejlődése ugyanaz, mint az olasz bábszínház, bábjátzás fejlődése. A XVIII. században kialakult a bábjátzás egyik – csak a franciákra jellemző – ága: a szalon bábművészet. A legismertebbek George Sand író nő szalonjának bemutatói voltak, ahol a közönség soraiban híres emberek – többek között Chopin – foglaltak helyet. Itt irodalmi és zenei művek marionett- és árnyjáték-előadásban kerültek színre. (Tarbay, 1978; 5-6. o.).

A XIX. században többféle művészeti törekvéssel találkozunk a francia bábjátzásban, s a többi művészet a bábjátzás területét használja fel kísérletezésre. A sokféle, sokrétű francia bábjátzásnak ez a kísérletező természete mégis híven őrzi a népi hagyományokat, s kísérletezésében is ott van a befejezettség, a művészi lezárás igénye. (Csombok; osz.n)

Angliában a bábjátzásról szóló legrégebb feljegyzések liturgikus bábjátzásról adnak hírt, de feltételezhetően volt profán, világi bábjátékuk is. A XVI–XVII. században még csak vásári mutatványosok foglalkoztak bábjátzással, a XVIII században már nemcsak kiemelkedő bábművészei vannak Angliának, hanem megjelenik a művészi igényű állandó bábszínház is.

A bibliai bábfigurák után jellegzetes angol figuraként jelent meg Punch, „aki” 1962-ben ünnepelte 300 éves születésnapját egy nagy katedrálisban, népes szakmai közönség előtt, akik mind Punch-játékosok voltak.

A német és osztrák bábjátzás Ausztriában és Dél-, illetve Nyugat-Németországban alakult ki. Fejlődésében észlelhető a szomszédos Franciaország, Olaszország, Flandria gazdag báb kultúrájának hatása. A német bábjátzás fejlődését a XII. századtól nyomon követhetjük, a lovagi irodalomban gyakran találunk reá vonatkozó utalásokat. A XVI. században már teljes kifejlésében látjuk. Hans Sachs, a mesterdalnok, bábdarabokat is írt.

A XVII. században, Bécsben állandó bábszínház volt. A német bábjátzás és színjátzás, színházi stílus egysége a XVIII. század közepén megszűnt, a színházból az eddig jellegzetes figurák kiszorultak (Hanswurst), bábfigurákká lesznek, állandósulnak. A bécsi színjátzás viszont éppen a bábszínpadról viszi be az emberszínház színpadára Hanswurst-ot. Hanswurst-ot a XVIII. században újabb bábfigura, Kasperer váltja fel, aki annyira jellegzetes és általános alakká válik, aki annyira jellegzetes és általános alakká válik, hogy a bábszínház a Kasperitheater nevet kapja. A német bábjátzás polifonikus: minden tárgyat, műfajt és stílust magában foglal, csak a tréfa teszi egységes hangolásúvá.

Oroszország bábjátzásában egyházi és világi jellegű játék jelentkezett. A vertyep-ben, a bábtáncoltató betlehemes játékokban az egyházi elem éppúgy keveredett komikus népi jelenetekkel, mint a magyarországi betlehemes játékokban. Az oroszok jellegzetes népi bábkomédiája az ún. Petruska-játék. A Petruska figura egyenes leszármazottja, megfelelője az olasz Pulcinello-nak, a német Hanswurst-nak. Nagy Péter uralkodása alatt idegen bábművészek jelentek meg Oroszországban, s művészi bábjátékot mutattak be. A Szentpétervári Közlöny a 18. században már a bábjátzásról szóló elméleti fejtegetést is közöl. Ez időben, Moszkvában már állandó bábszínház is van (marionett és mechanikus bábuk), sőt egyre több külföldi bábos érkezik az országba. A bábszínházak népszerűségét elsősorban mégis a Petruska-játék biztosította. A Petruska-játék több típusa közül csak a kesztyűs bábu maradt fenn. A Szovjet kultúra a Petruska-hagyományokat folytatta tovább. Obrazcov nevéhez fűződik a bábdramaturgia tudományos alaposágú elemzése. A Szovjetunióban 150 hivatásos bábszínház volt. (Tarbay, 1978; 114. old.)

A magyar népi bábjátzás még ma is meglévő emlékei: betlehemezés, vízkereszt-i és farsangi szokások, passiók, bábtáncoltatással összekötött betlehemezés, vízszintes zsinóron való bábtáncoltatás, a mohácsi busózás.

A mutatványos bábozás – a magyar bábjátzás másik fajtája – német és cseh nyelvterületről jutott el hozzánk; vásári bábjátzásként élt, de nem lett parasztságunk körében olyan népszerűvé, mint a szomszédos országokban. Idegen nyelvű, híres bábdinasztiák jöttek Magyarországra, akiknek családjában öröklődött a bábos tudomány. Kiemelkedik közülük a Hincz-család, városligeti bábszínházuk 1949-ben szűnt meg. E család története szinte azonos a magyarországi mutatványos bábjátzás történetével.

A mutatványos bábjátzásban magyarosodott meg Kasperl magyar klasszikus hőssé Vitéz Lászlóként. A nagyobb technikai változatosságot és műfaji tökélyt kívánó művészi bábjáték Magyarországon mindössze 6–7 évtizedes múltra tekinthet vissza. Magányos színfolt a XVIII. században alakult Eszterházy-bábszínház, amelynek báboperáit az ott élő Haydn írta. 120 évig nincs hozzá hasonló próbálkozás Magyarországon. A XX. századi magyarországi művészi bábjátéktörekvések élén írók, festőművészek, szobrászok, muzikusok állnak, vagy neves művészek kerülnek kapcsolatba a bábjátzással. Blattner Géza kezdeményezésére jelenik meg a marionett- és kesztyűs bábu mellett a wayang-rendszerű bábozás. Blattner művészi törekvéseit a Magyar Gyermektanulmányi Társaság is támogatta, szövegírói és méltatói között olyan neves művészek akadnak, mint Balázs Béla, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes. Blattner a legkülönbözőbb technikai megoldásokkal kísérletezett, törekvése azonban nem talált megfelelő

visszhangra, művészi elgondolásait nem tudta megvalósítani. 1923-ban, mint korábban Orbók Lóránd, kivándorolt Párizsba.

A magyar bábjátzásnak külön fejezete a '30-as évektől kezdődően Büky Béla festőművész művészete: a balladai árnyjáték. Büky főleg népköltészeti, népművészeti remekeket vitt színpadra szavalókórus, énekkar kíséretével. Rév István nevéhez fűződik az 1941-ben megnyílt első magyar állandó bábszínház, a Nemzeti Bábszínház megszervezése, amelynek műsorán klasszikusok feldolgozásai (Toldi), meseműsor és felnőtt műsor szerepelt. A marionettjáték lelkes propagátoraként és szaktekintélyeként élt közöttünk Szokolay Béla. Elismerést érdemel a Gödöllőn dolgozott Remsey-család kollektív produkciója. A művészi törekvéseket magába olvasztotta az Állami Bábszínház tevékenysége. A magyar bábművészetre igen nagy hatással volt a kiváló szovjet bábművésszel, Obrazcovval való találkozás. Sokat tanultunk a csehszlovák és nem utolsósorban a lengyel bábosok korszerű, irányt mutató megoldásaitól. (Csombok; osz.n)

1.2 A báb és a gyermek

A báb a gyermek élő barátja. Mellette és vele játszva fejlődik ki tevékenysége, és alakulnak ki kapcsolatai a környező világgal. A bábu életét a maga fantáziájával tölti ki, és külalakját a maga fejlődési fokának megfelelően formálja meg. Az óvodás gyermek még nem tudja, hogy hol a határ a valóság és a képzelet világ között, összefonódik a lehetséges és a lehetetlen, ez egyenértékű számára. A bábuk külön varázsa az, hogy ugyanolyan tulajdonságaik és igényeik vannak, mint magának a gyermeknek. Ugyanakkor nemcsak a gyermekekre hatnak, hanem a felnőtteket is.

Az óvodáskorú gyermek bábélménye gyökeresen különbözik minden más korosztályétól. Az 1-7 esztendő gyermek számára a bábu egy élőlény, „aki” saját hangján beszél, saját erejéből mozog, és a jelenet, amelyet bábok játszanak el, maga a valóság. Két-három éves gyermek tágra nyílt szemmel, kíváncsian, de egyáltalán nem meglepődve figyeli a mozgó és beszélő bábokat. A gyermek számára tehát a báb élőlény. Ugyanolyan tulajdonságai és igényei vannak, mint neki. Ezért a gyermek úgy bánik vele, mint valami élőlényel. Még a macinak is neve van, jól kell viselkednie, aludnia, ennie és mosdania kell. Eleget kell tennie mindannak a sok apró-cseprő kötelezettségnek, amit a gondos anya megkövetel gyermekétől. A gyermek hiszi, hogy a bábu éppen olyan élőlény, mint az ember.

A gyermek számára főleg állatbábót válasszunk, mert nagyon szereti az állatot, amelyet sokszor épp olyan tehetetlennek, kiszolgáltatottnak érez, mint önmagát. Bele is éli magát az állat

szerepébe, de ugyanakkor az állat mégsem gyermek, mégsem vetélytárs. Könnyebb megfogadni a szavát, illetve követni példáját. Rendkívül fontos, hogy a bábu puha, kellemes tapintású anyagból készüljön. Mindig a kicsi, a szép, a mérsékelten leegyszerűsített, színes és puha bábok a legkedveltebbek. (Domány, 2001, 9 old.)

1.3 A báb személyiségformáló hatása

A bábu erős hatást gyakorol a gyermekre. Tisztában vannak a bábu igazi lényével. Tudják, hogy egyszerű, holt tárgy, amely sem mozogni, sem beszélni nem tud, tisztában vannak azzal is, hogy emberek mozgatják őket. Mégis a legteljesebb mértékben élik át mindazokat a helyzeteket, amelyek a bábu körül kialakulnak. A lehetetlen a gyermek szeme előtt válik valóra, a kiskakas legyőzi a hatalmas török császárt; a táltos a levegőbe emelkedik. Mindez nem zavarja őket. Elnyomják tudatukban azt a tényt, hogy a bábu tárgy. A bábu szavai s mindaz, ami vele történik, erősebben hatnak a gyermekre, mint annak az embernek a beszéde és cselekvése, aki a bábuk mozgását irányítja. (Domány, 2001, 9 old.)

A kisebbek nem törődnek azzal, hogy milyen a bábu külseje. Nem zavarja őket az sem, hogy az asztalon vagy az egyéb módon rögtönzött színpadon nemcsak a bábuk, hanem a bábjátékos is látszik. A paraván létezésének vagy hiányának semmi köze sincs ahhoz, hogy a gyermek életet, érzést tulajdonít a bábozó felnőtt kezén mulatságosan izgó-mozgó figurának. Csupán arra van szüksége, hogy a történet hőseinek élete hasonlítson az ő életéhez. A kismacinak fürödni kell, akárcsak neki. A kiscicának ennie kell, mint neki is. Hiszik, hogy a játék idején a bábuk élnek, az események, amelyek a paraván előtt zajlanak, valóban megtörténnek velük. A gyermek tökéletesen beleéli magát a bábjátékba. Erről tanúskodik a babszínházi közönség viselkedése, feszült figyelme, helyenként belekiabálása, párbeszéde a szereplőkkel.

Az óvodai bábok egyik jellemző sajátossága a kicsinységük. A gyermek szereti a kedves, kis figurákat, mert a bábuk a színpadról az ő segítségét, tanácsát, véleményét kérik, velük szemben ő maga erős, okos és segítőkész lehet. Amikor ő maga a mozgatójuk, azok az ő akaratát, elképzeléseit, legtitkosabb vágyait valósítják meg ellenkezés nélkül. Ezek a bábok nagy teremben, nagy színpadon való szerepeltetésre nem alkalmasak. Alakjukat elnyeli a megnövekedett színpad tere és a közönségtől való távolság. Más a helyzet az óvodában, ahol csak néhány méter az egész nézőtér. (Domány, 2001, 10 old.)

A rövidebbre fogott jelenetek a gyermek mindennapi életének személyes kérdéseit válaszolják meg. A hosszabb lélegzetű „jó” mesedarabok már a gyermek táguló látóköréhez igazodva elvont emberi értékeket, morális igazságokat mutatnak be. Ugyanaz a báb sokrétűbbbeleélési lehetőséget nyújthat. Képviselheti a testvérkét, de ha a testvérekre megharagszik, akkor átváltozhat boszorkánnyá. Ugyanakkor a gyermek a szülőknek, testvéreknek, barátoknak szóló indulatait, velük kapcsolatos konfliktusait a bábura vetíti ki. Sokkal jobban biztosított a gyermek egészséges fejlődése, ha mindezt a bábjátékban éli ki, játssza el, mintha csak belsejében forrna, és súlyként nehezedne lelkiismeretére. A bábozó gyermek beszél, de a bábót beszélgeti, így bátrabban fejezheti ki érzéseit és indulatait, mint a játékban. A kezére húzott bábfigura verekszik, és nem ő, a csúnya, haragos szavakért nem ő a felelős.

A jó bábjáték fejleszti a gyermek képzeletét, erősíti a megosztott figyelem tartósságát, az emlékezetet, a gondolkodási folyamatokat. Fejlesztő hatással van a beszédkézsésre, erősíti a szeretetet, a nyíltságot, a bátorságot. Fejleszti az érzelemvilágot, az erkölcsi, esztétikai érzéket. (Domány, 2001, 10 old.).

1.4 A bábjáték és a gyermek érzelmi sajátosságai

Az érzelmileg és akaratilag fejlett ember csak akkor nevezhető teljes értékű személyiségnek, ha érzelmileg is megfelelő és kiegyensúlyozott szinten van. A féltékenység zárkózottsághoz, a közömbösség passzivitáshoz vezet. Mindezek az érzelmi élet gátoltságából, illetve fejletlenségéből erednek. Az érzelmeknek a társadalom szempontjából is döntő jelentőségük van. Olyan ember képes a társadalmi célok megvalósítására, aki jól érzi magát a társadalomban, aki bátor, aki nem ismeri a közömbösséget.

A gyermeknek a környezettel, a világgal való megismerkedését fokozott érzelmi reagálás jellemzi. A megfigyelés, a kíváncsiság, a megértés, a felfedezés további megismerő tevékenységekre készíti.

Az óvodáskorú gyermek érzelmi nevelésének egyik legfontosabb eszköze a bábjáték. Ennek bizonyítására elsősorban a kisgyermek érzelmi sajátosságaira kell utalnunk. A 7 évig terjedő életkorú gyermek érzelmi lény, a valóságot érzelmei által fogja fel, és elsősorban így is reagál rá. Ezek az érzelmek még nem tartósak, de ismétlődő, erős ingerhatásra a dolgokhoz való érzelmi kapcsolata már tartósabbá válhat. Érzelmi reakciói az őszinteség jegyeit tükrözik. (Domány, 2001, 10 old.).

A figyelemfelkeltésnek és -fenntartásnak kitűnő eszközei a bábjáték látványos elemei. Érdeklődést keltő elemek a bábuk alakja, színei, a mozgás és a cselekvés, mely kellemes élményt nyújt, gondolatokat és érzelmeket ébreszt. Ezt az élményt a hanghatások még összetettebbé teszik. A bábjáték egyik sajátossága, hogy szereplői egyszerű típusok, általában egyértelműen jelenítik meg a „jó”-t vagy a „rossz”-at. Ez közel áll a gyermek érzelmi világához. A másik tulajdonsága az, hogy leegyszerűsíti a valóságot. A lényegyet emeli ki, így megkönnyíti az érzelmi állásfoglalást. A különböző ingerhatások a gyermeket arra készítetik, hogy érzelmileg azonosuljon a szereplőkkel, és részt vegyen a cselekményben. A bábjáték az érzelmek által megmozgatja a gyermek képzeletét, befolyásolja akarati tevékenységét, fejleszti gondolkodását. Ezért állíthatjuk, hogy a bábjáték rendkívül alkalmas az érzelmek kibontakozására és nevelésére.

A bábjáték csodálatos élmény. Az élettelen bábu ilyenkor megelevenedik, és ez a csoda újból és újból átélhető valóság. A varázslat a gyermek szeme láttára játszódik le. Ezt a csodát még akkor is élvezzi, ha ő maga mozgatja a bábút. Ilyenkor a gyermek egy személyben alkotó, varázsló, az életre keltett figura mozgatója. A bábjáték az érzelmek kivetítését, megjelenítését teszi lehetővé; egy jó bábdarab által a gyermek bátorrá, erőssé válik, kiéli indulatait, vágyait, felszabadítja elfojtott ösztöneit, büntetni és jutalmazni képes. S mindezt úgy, hogy a valóságban nincsenek következményei. A bábjáték által a gyermeknek a negatív indulatok levezetése után problémamegoldási lehetőséget nyújthatunk.

A paraván takarást nyújt. Játékra hívó hely, elfed és véd. A valóság szabályai és korlátai közül kiemel. Ezért egyrészt feloldja a gátlásokat, másrészt a védettséggel és takarással a gyermekben azt az illúziót kelti, hogy ő nem látható. Így szabadon felszínre kerülnek a személyiség elfojtott, rejtett, szégyellni való tartalmai, elnyomott ösztönmegnyilvánulásai. A bábuval játszó gyermek azonosul a bábuval, annak személyében beszél és mozog. Ez nagy élmény számára, mert ráfigyelnek, meghallgatják. Az érzelmi nevelés nagy jelentőségű feladatokat állít elénk, és azok megoldásában a bábjáték igen jó eszköz. (Domány, 2001, 12. o.)

II. Alkalmazott bábjáték a pedagógiai munkában

A bábjáték didaktikai alkalmazásának alapja az, hogy felkelti a gyermek figyelmét és az érdeklődést. A vizuális élmény segíti a tartalmi, logikai összefüggések megértését, s amellet egy tantárgyat is vonzóvá varázsolhat. Tárgyak, dolgok tulajdonsága, célja, jellegzetessége szemléletessé válhat egy bábjátékos cselekménysor élményén át. Változatossá teszi az alkalmazott módszereket. Bábjátékokra a nevelőnek, óvónőnek előre jól fel kell készülnie, de részletjátékokba bevonhatja gyermekeket is. Minden esetben az a helyes, ha a gyerekek is aktívan részt vesznek a játékban, vagy akár csak olyan formában is, hogy a látottakat élénken, érdeklődéssel és átéléssel fogadják be, vagy beszélnek meg utána. (Csombok; osz.n).

Amikor kézbe vesszünk egy bábót, bizony nem mindig vesszük észre azonnal a benne rejlő lehetőségeket. Vajon mire jó az a süni, róka vagy nyuszi kesztyűbáb azon kívül, hogy köznapi értelemben eljátszunk vele egy történetet?

A bábokkal történő mesedramatizálás, verselés, énekelgetés kiemelkedően fejleszti a gyermek beszédképességét, de fantáziáját, gondolkodását is. Azon túl, hogy meghozza a gyermek beszélőkedvét, mikor maga is kezére húzza a bábót, a tiszta kiejtésig, a tagolt, példa értékű beszéd utánzásáig szerteágazó fejlesztőértékkel bír.

Nagyon fontos, hogy a felnőttek, adott esetben mi, a pedagógusok, igyekezzünk mindig mintaszerűen megszólaltatni a szereplőket. Még a kedves, elesett kismadár se beszéljen pöszén, gügyögve, idéetlen hangszínen. Mindemellet fontos a bábok karakteréhez illő, kifejező hangszín.

Bábozás alkalmával jól fejleszthető többek között a gyermek ritmusérzéke is. Az énekes, mondókás bábozás során az egyenletes lüktetésre sétáló, táncoló maci csemeténket is magával ragadja és ő is ringatózni, tapsolni kezd a ritmus hatására.

Az ilyen jellegű órák, foglalkozások közben megjön a gyermekek mesélő, vagy versmondó kedve. Még azok a gyermekek is kedvet kapnak a meséléshez, verseléshez a bábok segítségével, akik korábban nem, vagy csak alig érdeklődtek a gyermekirodalom e formája iránt.

A kisebb gyermekek leginkább azokat a mesés történeteket kedvelik, melyekben saját életük mozzanatait vélik felfedezni. Hihetetlenül élvezni fogják, ha a maci, nyuszi hozzájuk hasonló módon szintén fogat mos, reggelizik, tanul, vagy iskolába megy.

Kiemelkedő pszichés értékkel bír, ha a gyermeknek lehetőséget adunk arra, hogy a bábfigura bőrébe bújva adja tudtára környezetének az őt foglalkoztató, netán szorongást okozó gondolatait. Ha a tanuló a báb alakja mögé bújva mondhatja el érzéseit, gondolatait, sokkal

könnyebben megnyílik. Képet kaphatunk pl. arról is, miért nem szeret iskolába, matematika órára járni, hogyan élte meg ezt vagy azt az eseményt. (Csombok,osz. n.)

A bábok viselkedési mintákat, erkölcsi értékeket közvetíthetnek a gyermek felé. A velük való mesélés nyomán indirekt módon teszi magáévá a helyes magatartási formákat. Pl: példa értékű, ha segítünk a rászorulókon, bajba jutottakon, ha jószívűek vagyunk, ...stb., az viszont nem helyes, ha irigyek, durvák vagyunk vagy csúfolódunk.

A bábjátékon keresztül emberi karaktereket ismerhetnek meg a gyermekek, minek nyomán megismerik a hozzájuk tartozó fogalmak jelentését is. Pl: ravasz róka, védtelen, ugyanakkor jólelkű nyuszi, erős, ám igazságos, jóindulatú medve ... stb. Az emberi személyiségjegyek egész palettája ismerhető meg a mesés bábozás segítségével.

A pedagógiai bábjáték lehetőséget ad a tanulóknak a már megszerzett tudás életszerű alkalmazására, a motiváció fenntartására, a verbális és nonverbális kommunikációban felmerülő hiányosságok leküzdésére, a családi, származási, kulturális hátrányok leküzdésére, a rugalmatlan pedagógiai munkamódszerek ellensúlyozására, a tanár-diák kapcsolatjavítására, a homogén csoportok (klikkek) kialakulásának megakadályozására, az egyéni készségek, hajlamok fejlesztésére, egy cél, megoldás többféle megközelítésének kipróbálására. (Bauer Gabriella, 1983, 95.o.)

A bábok hatása a fogyatékossgal élő gyermekek világában is jelen van. A bábjáték nemcsak a gyermek szórakoztatására használható fel, hanem eszköz a játék-diagnosztikában és a pszichoterápiában, de nemcsak e két szakterületeken alkalmazzák, hanem a beszédterápia és a gyógypedagógia területén is.

A bábjáték nemcsak az ép gyermekeknek ad különleges élményt, hanem a fogyatékossgal élő gyermekeknek is. Továbbá alkalmas a speciális nevelési szükségletű gyermekek fejlesztésére, nevelésére, ezáltal a gyógypedagógia egyik hatékony módszere a bábjáték. A játszó mozdulatok megfigyeléséből megismerhetjük a gyermeket, vagyis képet tudunk alkotni az általános mozgásfejlődéséről, a beszéd- és cselekvésbátorságáról, az egész viselkedéséről, a játszó tevékenységének, fogalomgazdagságának és fantáziájának minőségi fokáról, vagyis az egész gyermek értelmi, érzelmi, akaratit életéről, sőt, tudatalatti állapotáról, hiszen a gyermek játékában önkéntelenül megjeleníti, kivetíti szorongásait, problémáit is.

II.1 A bábjáték pedagógiai jelentősége, értéke.

A gyermekkor élményei között jelentős a bábszínházi előadás. Speciális területen oktatói, és nevelői célok elérésére igen alkalmas eszköz a gyermekek sajátosságaihoz közelálló módszer. A

bábjáték lélektanával kapcsolatban nem elhanyagolható annak hatásának okait megismerni, és feldolgozni, amivel tudományos szinten foglalkozik a fejlődés lélektan, és a gyermeklélektan is. A mozgó, cselekvő báb már megjelenésével megragadja, és felkelti az érdeklődést.

A nevelési és didaktikai tartalom képszerűen, sokoldalú érzékszervi hatást biztosítva jelenik meg a gyermek előtt. A történés mondanivalóját így jobban megérti, a látott kapcsolatokat felfedezi, a logikai összefüggések világosabbá válnak. Ezt igazolja az a tapasztalat, hogy az elmondott mesét töredezetten mesélik vissza, viszont ha bábbal adtak számukra elő, utána folyamatosan lejátszották. Pedig ebben az esetben sokkal több vonatkozásban kellett figyelmüket megosztaniuk, mert a helyesen felidézett szöveg mellett a játék egészen részletekbe menő pontos utánzását is megoldották.

A figyelem ilyen fokát azzal éri el a bábjáték, hogy érdekes és érzelmileg ragadja meg a gyermeket. A gyermek érzelmi lény, tehát az ismeretek és erkölcsi normák átadásához a legkönnyebben járható utat, az érzelmi oldal megragadásával biztosíthatjuk. (Csombok; osz.n).

A báb minden esetben rokonszenves a gyermek számára, már megjelenésével biztosítjuk az érzelmi kapcsolatot annak a feladatnak elérésére, melyet magunk elé tűztünk. A báb intelme, buzdítása és dicsérete megerősíti a nevelő, a szülő szájából elhangzottakat, tehát az egységes pedagógiai ráhatás biztosítéka. Különösen a sűrűn ismétlődő figyelmeztetések válnak hatástalanokká idővel, ilyenkor jó segítségül hívni a bábót. Az óvodában a játékok elrakása, iskolában a sorakozások zaja, mindennapos figyelmeztetéssel jár; az időnként elővett báb a gyermek számára új, játékos helyzetet teremt, s az engedelmeskedés most a bábbal való közös játékká alakul, amit szívesen vállal. A nevelővel szemben kialakult engedetlenségi konfliktusokat, gátlásokat is feloldhatjuk a báb segítségével; az új helyzetben áttételes a kapcsolat a nevelő és a gyermek között. A báb közvetít, a gyermek dacosságát feloldhatja. A nevelői tapintat és megfelelő hozzáállás szükséges a siker eléréséhez.

Az erkölcsi normák belátása és követése azért is hatásosabb, eredményesebb a bábjáték nyomán, mert a látott példa meggyőzőbb, mint a szóbeli utasítás. A gyermek a bábbal való azonosulás következtében maga is a jó megvalósulását érzi kívánatosnak, a „jó ügy” mellé áll. Ez már az egészen kicsik reagálásában is megnyilvánul: pl.: egy kiséger báb bemutatta, hogyan kell elvégezni helyesen a napi teendőket, s másnap az egyik gyerek figyelmeztette társát a látott példára, mikor az nem jól látta el feladatát.

Az esztétikai hatást, az érzelmi kapcsolatot fokozza a formailag kifejező, színekben a gyermekhez közel álló bábnak kívül a dramatizált szöveg tartalmi és stiláris szépsége, az előadás módja, a kifejező mozgás, a zenekíséret sokoldalú esztétikai élményt nyújthat. Ebből következik,

hogy a pedagógiai cél mellett egyenrangú fontosságú az esztétikai érték, amit a legrövidebb bábjáték sem nélkülözhet. (Csombok; osz.n).

Az alkalmazott bábjáték művészet marad ebben a formájában is, ha mondanivalóját műfajának eszközeivel ki tudjuk fejezni. Azonban ha a végén el kell mondani, hogy „látjátok gyerekek, így jár az, aki... stb.” akkor a játék nem volt meggyőző pedagógiailag, művészileg pedig nem volt hiteles.

Az előbbiekből következik, hogy tartalmilag nagyon széles területről meríthet a bábjáték. Leggazdagabb az anyanyelvi irodalmi nevelés területe. Kezdetben a szókincs gyarapítása, a helye beszéd fejlesztése lehet az egyik célkitűzése, de tartalma már szokások kialakítására, egy-egy erkölcsi norma belátására is indít. A gyermekek fejlődését követi a mesék történetek bemutatása. Tartalom és stílus szempontjából jól meg kell válogatni ezeket; borzalmas, ijesztő történetek még a szokásos mesekincsből sem alkalmasak erre. Dramatizált formában e mesék negatívumai még kiugróbbak, ellenkező hatást válthatnak ki.

Sok konkrét ismeretet is közvetíthet a báb. A beszélgetés és a közlés különösen a kisebb gyermekeket köti le. A báb szemléletesen élményt adóan kerekítheti egy történésbe az egyébként esetleg szürke témát is. Elvontabb témát „megfoghatóvá” tehet.

Minden tárgykörben lehet időnként szerepeltetni a bábót, de azt mindig meg kell fontolni, hogy jól dramatizálható-e a téma. Ez műfaji követelmény, a báb sose mondja el, hogy mi minden történt, hanem dramatizált formában mutassa be.

E játékokat a gyermekek nagyfokú aktivitása kíséri, a nevelő is úgy oldja meg a játékot, hogy bevonja őket hozzászólással, véleménnyel a játékba. Ennek mértékét az szabja meg, hogy a történés folyamatosságát mennyire segíti vagy gátolja ez a módszer. Minél kisebb a gyermek, annál inkább együtt él a darabbal (természetesen csak akkor, amikor már érti is a darabot). A nagyobbakban már kettős ez a folyamat, az átélés mellett kezdik tudatosan is értékelni a produkciót is.

A serdülő kor után mindinkább megszűnik a gyermek érdeklődése a báb iránt, illetve más lesz annak jellegzetessége. A bábszínpad mesei csodája már nem ragadja meg őket a régi elementáris erővel, és még nem jutottak el abba a korba, amikor a mesét és e műfaj költészetét, humorát újból értékelni tudja. Sokukat megragadja a bábjáték, mint az alkotás sokoldalú területe, és maguk lesznek bábjátékosok. Életkori sajátságuknak is megfelelő ez a kollektív alkotói terület, a közös „hősi” erőfeszítést szívesen vállalják az előadás sikeréért (virágzó szakköri munka).

A sikerélmény, és a szereplési vágyat a legegészségesebb formában elégíti ki a gyermekek szereplése a bábjátékban. A báb a sikeres hős, általa kerül kapcsolatba a gyermek

közönséggel. A taps az egész csoport eredményének szól, s a siker fénye egyformán éri a csoport szerény képességű tagjait is, – ez egyúttal olyan élmény, melyet csak e közösség együttesében élhet át a szerepléstől féltő, visszahúzódó gyerek. A pedagógiai bábjátékról szólva most a szereplés fogalmát leszűkítve is értjük, gondolva a gyermekek óvodai bábjátékára, vagy ha iskolában egy-egy óra keretében dramatizálnak valamit. Társaik és a nevelő értékelése „szereplés” rangjára emeli a játékot. (Különböző korosztályok: bölcsődei, óvodai, alsó- és felső tagozatos)

Mint minden, a pedagógia is az örök változás menetében fejlődik. Az alkalmazott bábjáték is e törvényszerűség alapján fejlődött ki. Az óvodai, iskolai gyermekvizsgálati munka eredményességének érdekében sokszínű, és sokfajta bábjátékot használnak a nevelők. Az óvodáskor a bábjáték klasszikus kora. A 6-14 éves korú gyerek nevelésében hosszú évek gyakorlati munkája nyomán, és a szakemberek által kidolgozott elméleti bizonyítás eredményeként ma már az általános iskolai tantervekben is szerepel a bábjáték, mint javasolt módszer.

Természetesen minden életkorra más-más sajátosságok jellemzőek. így felosztásuk a következőképpen alakul:

- kisgyerekkor
- óvodáskor
- általános iskolás (alsó-, felső tagozat)
- serdülőkor
- ifjúkor

A pedagógus személyisége, és rátermettsége, szaktudása bizonyára rátalál arra az anyagrészre, ahol nemcsak érdemes a bábjáték eszközeit használni, de szükséges is. A napközi otthonok munkatervében a bábjáték szabadidő hasznos eltöltésének egyik legjobb eszközének bizonyult. A gyógypedagógiai intézményekben speciális módszerekkel is felhasználják ezt a területet. (Csombok; osz.n).

II.2. Az esztétikai nevelés a bábjáték által

Az esztétikai nevelés feladata az, hogy a környezet megfigyelésével és a művészet eszközeivel közelebb hozza a gyermeket a valóság szépségének a felismeréséhez, felébressze és elmélyítse a gyermekben a szép szeretetét, kifejllessze a szép kifejezésének és élvezésének képességét. Ugyanakkor színezzé és gazdagítsa a gyermek érzélemvilágát.

A bábút a szülő és az óvónő ismerteti és szereteti meg a gyermekkel. A bábozás az óvodában kezdődik, és ez a gyermek esztétikai élményeinek egyik lényeges forrása. Ha a

gyermek képzelőereje életre keltheti a bábút, annak nevelési szempontból nagy jelentősége van, mert az a nevelés szolgálatába állítható. Az esztétikai nevelés kiterjed a nevelés számos egyéb formájára is: fejleszti a gyermek felfogóképességét és művészi kifejezőkészségét. Az effajta nevelésnek megfelelő eszköze a bábu, mivel jól felhasználható a nevelés képzőművészeti, irodalmi, táncművészeti és mozdulatművészeti feladatának és a kézügyesség fejlesztésének során is. (Domány, 2001, 14 old.)

Az élményszerűen nyújtott bábjáték segít abban, hogy a gyermek fogékonnyá váljon a bemutatott élményekhez hasonlók átélésére, meg tudja különböztetni a jót és a rosszat, a szépet és a rútat. A gyermeket az ilyen élmény nemcsak bábozásra csábítja, hanem a helyesen választott tartalom átélésére is serkenti. A szép és az igaz többszörös, élményszerű átélése a tapasztalat egyre megújuló forrásává válik. Ezzel a szép megszerettetésének, élvezésének és kifejezési képességének a lehetősége is megvalósul. Az óvónő művészeti, esztétikai és nevelő hatásának fokmérője a tartalmas és érzelemgazdag gyermeki bábjáték. Ennek közvetett vagy közvetlen hatása még ahhoz is hozzájárul, hogy abban a gyermekben is kiváltsa a befogadó és alkotó aktivitást, akiben az óvónő ilyen irányú tevékenysége még nem járt eredménnyel.

A bábozás minden csoportban örömforrás. Az óvodai életet színessé, változatossá, magát az óvodát pedig vonzóvá teszi. A mindennapi élet szépségeit gyermekközelbe hozza, előtérbe állítva a közösségi élet kellemes voltát, s ezzel elősegíti a valóság rejtettebb oldalainak felismerését. Körülbelül nagycsoportos korokban jutnak el a gyermekek fejlődésüknek arra a fokára, amikor ugrásszerűen megnő az esztétikai élmények iránti fogékonyságuk. Ilyenkor már a hosszabb lélegzetű, csodás elemekkel bővelkedő mesejátékokat igénylik.

II.3. A bábjáték és az erkölcsi nevelés

Az erkölcs a társadalmi tudat egyik formája. Tartalmát az emberi együttélés normái képezik. Azokat az érzelmeket, amelyeknek pozitív erkölcsi tartalmuk van (tisztelet, bátorság, szeretet stb.) erkölcsi érzelmeknek nevezzük. Az erkölcsi normák megismerése és elsajátítása nagy fontosságú szerepet tölt be a gyermek erkölcsi tudatának és magatartásának nevelésében. Megismertetésük akkor hatékony, ha a gyermek azonosulni képes velük, kész arra, hogy a szóban forgó normák szerint cselekedjék. Ennek során lényeges az érzelmi mozzanat: az erkölcsi tudatosságához megfelelő érzelmeknek kell kapcsolódniuk. Csak az átértett erkölcsi ismeretek válhatnak meggyőződéssé. Az erkölcsi fogalmak ismerete fejleszti a gyermek erkölcsi tudatosságát. Ezek a fogalmak elvontak, az óvodás gyermek viszont még nem áll az elvont gondolkodás fokán.

A bábjáték a gyermek számára az erkölcsi fogalmakat szemléletes, érzékelhető módon, cselekményes megjelenítéssel mutatja be. Ez a mód elősegíti a megértést és a fogalmak alkalmazását is. Így a gyermekek erkölcsi ítéletek alkotására válnak képessé. A gyermek a cselekményre már a bábszindarab nézése közben ilyen értelemben reagál. A negatív jelenségeket elutasítja, a helyes és jó erkölcsi példákkal azonosítja magát. A Hófehérke és a hét törpe nézőiből megvetést, tiltakozást vált ki a mostoha igazságtalansága, gyűlölködése. Amikor a bábjátékban a jó elnyeri jutalmát, az erőszak büntetését, a kis nézők elégedettek a cselekmény kimenetelével, vagyis erkölcsi kielégülést éreznek. Ha a gyermekek tevékeny résztvevői a darabnak, azaz önmaguk is báboznak, az még hatékonyabb formája az erkölcsi nevelésnek. Így a fokozottabb átélés folytán gyorsabban és tartósabban szilárdulnak meg a gyermek erkölcsi érzelmei. Ha a bábozás csoportos formában történik, a gyermek társas ösztöne leplezetlen és természetes formában, játék közben jut kifejezésre. Felszínre juthat a rejtett agresszió, a fokozott ingerlékenység, a hatalmaskodás, a szeszélyesség, az ellenségeskedés is. Ebben viszont kiéli magát, és jobban megérti az erkölcsi normákat. Ugyanígy a gátoltság, a féltékenység, a szolgálai engedelmesség, a befolyásolhatóság és bohóckodás is kifejezésre jut. (Domány, 2001, 15. o.).

A gyermeknek mindig csak pozitív szerepeket adjunk, mert átéli a jót, és pozitív érzelmeket ébreszt benne. Soha ne adjunk negatív szerepeket! Nézőként helyesen tudja ezeket megítélni, mert a bábszínpad élesen elkülöníti egymástól a jót és a rosszat. Lehetőséget ad arra, hogy a gyermek párhuzamba állítsa ezeket, de mint szereplő ilyen áttekintésre nem képes. Maga az óvónő bábjáték közben vezetheti rá a gyermeket a helyes útra. Pl. az óvónő játszani hívja a gyermeket. Az óvónő bábuja a gyermek bábujának csokoládét nyújt át. Rövid beszélgetés után kér a csokoládéból. Most dől el, hogy van-e hajlandóság benne a csokoládé megosztására, de az óvónő ezt is tudja irányítani, és így vezeti rá a gyermeket a helyes útra.

II.4. Bábjáték az óvodában

A gyermek a bábuval rendszerint először az óvónő közvetítésével találkozik. A gyermek a kesztyűbábót is élőlénynek tekinti, és nem fél tőle. Tanácsát, figyelmeztetését szívesebben fogadja, mint a felnőttét vagy pajtását. Vannak, akiket csak a bábu tud felvidítani. Nagyon jó társ a bábu az óvodakezdekskor. Azt a gyermeket, aki sehogyan sem akar az óvodában maradni, segítségével megnyugtathatjuk, rávehetjük a maradásra. Kezünkbe veszünk egy élénk színű, kedves kis állatfigurát, pl. egy sárga kiscsibét. Lassan és óvatosan az állat hangjával és mozdulataival közeledünk a gyermekhez. Nem azt játsszuk, hogy az állat vigasztalja, kérdezi a gyermeket, jelenetet sem rögtönzünk. Ettől még a gyermek elfordul. Inkább úgy teszünk, mintha

a kiscsibe a gyermek cipőfűzőjét kukacnak vagy a ruhája gombját légynek nézné, és be akarná kapni. Ettől rendszerint a legfélénkebb, a legvadabb gyermek is feloldódik, és mosolyogni kezd. Ezután saját hangunkon mondjuk: „Nem kell itt maradnod. Akkor gyere vissza, ha majd kedved lesz.” El is engedjük a gyermeket, majd a kiscsibe hangján és mozdulataival utánaszólunk. „Hozzál nekem csokoládét!” A gyermek rendszerint másnap eljön, és hozza a csokoládét a kiscsibének.

A játékot tovább lehet folytatni. Így a gyermeket arra ösztönözzük, hogy másnap újra jöjjön. Nem mi közeledünk a gyermekhez, hanem a bábu. Az sem közvetlenül szólítja meg őt, hanem a hozzá tartozó tárgyakkal játszik és beszél. Ezzel kívánatosá teszi az élmény folytatását.

A bábjáték játékosan megjelenít. Szavak helyett színes képekkel, mozgással ábrázol, érzelmeket ébreszt, élményeket kelt. Az élmény szerepe nagyon fontos a gyermek életében. A bábjáték cselekményének pergésében nézeteltérések során csapnak össze a különböző jellemelek. Diadalmaskodik a jó, elbukik a rossz.

A gyermek a meseszöveg folyamán együtt él, együtt érez a szereplőkkel. A gyermek teljes mértékben éli át a bábjáték meséjét. Ezen a módon formálódik jelleme. A bábjáték alaphangulata inkább vidám, humoros legyen, lehetőleg pozitív érzelmeket ébresszen a gyermekben. Ne féljünk a rögtönzésektől! Attól sem, hogy a közönséget is bevonjuk az előadásba. Ha a bábjátéknak nevelő célja van, ügyeljünk arra, hogy a tanulságok ne legyenek erőltetettek, ne mondjuk ki őket egyenesen. A gyermekeknek inkább érezniük kell, mint hallaniuk az előadásból leszűrhető tanulságot. (Domány, 2001, 16. o.).

Az óvodás bábozás közben legelőször a verses mondókával találkozik. Ennek egyrészt a gyermek és az óvónő viszonyában mutatkozik meg a hatása, másrészt mint irodalmi alkotásnak a megszerettetésében. (Pl. Hol jártál, báránykám..., Hová mégy te, kis nyulacska? stb.) A mondókákhoz és egyéb népköltészeti alkotásokhoz kezdetben a legegyszerűbb bábót használjuk. Mindig azt a formát, amelyik az adott helyzetben legjobban megfelel.

Később irodalmi mesét és népmesét is eljátszunk. A népmese „ősi hagyományok rejtjeles őrzője”. Olyan eszméket tolmácsol a bábuk útján, amelyek a gyermek személyiségének fejlődését, kibontakozását szolgálják. Megtanítják a szép, az igaz és a jó meglátására, egy tisztább életforma szeretetére.

A passzív gyermek is érzelmi, értelmi, akarati ösztönzést kap, és annak hatása huzamosabb ideig észlelhető. A bábelőadásokon bizonyos feszültség hatása alá kerül a gyermek, a megfelelő befejezés esetén azonban feloldódik, megnyugszik.

A gyermekek már életük első évétől kezdve szeretnek bábokkal játszani. Legkedvesebb játékszerük a bábu. Játszadoznak velük, és korlátlan képzeletük révén meglevenítik őket. Ha a

gyermek nevelését és szórakozását irányító személy művészi módon meg tudja eleveníteni bábuikat, akkor érdeklődésüket könnyen terelheti a bábszínház felé. Ha a szülő vagy az óvónő a gyermek előtt úgy becézi és gondozza a bábukat, mintha élnének, akkor az ilyen fejlődési fokon álló gyermek is hamarosan így játszadozik velük.

Azok a gyermekek, akik maguk is részt vehetnek a bábjátékban, később már egyszerűen nem tudnak felhagyni az ilyen játékkal. Ezen a fejlődési fokon álló gyermekek gyakran maguk is szerveznek bábszínházat, ismert meséket adnak elő, vagy maguk találhatnak ki kis történeteket. Adjunk a gyermek kezébe bábukat, ha ilyen érdeklődést tapasztalunk! Gyorsan megtanulják, hogyan kell mozgatni őket. Ezek a gyermekek felélénkülnek, mindent be akarnak mutatni a bábuk segítségével. Ez igen kedvező alkalom arra, hogy ajtót nyissunk nekik a bábjáték és a művészetek világába.

A gyermekek bábjátékához bábos élményre is szükség van. A gyermekben az utánzási hajlam ebben a korban igen fejlett. Az óvónő bábozása, valamint egyes bábszínházi élmények hatása észrevehető a gyermek bábjátékában. Már a négyéves gyermek is szívesen játszik bábjátékot. A kisebbek mindig olyant, amelynek a cselekménye változatos és tréfás, szövege kevés. Ilyen például A kiskakas gyémánt félkrajcárja című mese. Az idősebb gyermekek már nagycsoportos korukban hosszabb lélegzetű, csodás elemekkel bővelkedő mesejátékot szeretnek játszani. A bábos legnagyobb öröme, ha előadásának közönségsikere van. Ezért a másik óvodáscsoportból hívjunk nézőközönséget!

A bábjáték teret ad azoknak a gyermekeknek is, akik nyilvános fellépés közben lámpalázzal, zavarral és egyéb gátlásokkal küzdenek. A paraván mögött rejtőzködve bátorságra kapnak. Az ilyen gyermekek önbizalma és önértékelése megnő, és megszokják a közönség előtti fellépést. A bábbal játszó gyermek leveti féltékenységét, gátlásait, sikerélményhez jut. Személyiségének háttérben maradásával kudarc esetén sem olyan nagy a lelki sérelme, mint amikor személyesen szerepel, mert sikertelenségét a bábra háríthatja. Így bátrabbá, gátlástalanabbá válik, minthogy bábbal való szereplés esetén kevesebb a kockázat.

A bábjáték igen alkalmas indulatok, érzelmek jelzésére. A lelki sérelmek eljátszása az indulat levezetését szolgálja. Megfelelő javító játék sugalmazásával a gyermek pozitív irányú fejlődése az eredmény. A lelkileg sérült gyermek a paraván mögött, amely a külvilág elől eltakarja, személyiségének elfojtott érzelmeit a bábu által kivetíti. A számára rá megrázó élményeket, amelyeket nem tud másként feldolgozni, a bábjátékban újból felidézi, és megszabadul tőlük. (Domány, 2001, 17. o.).

II.5. Bábfajták, bábmozgatás

A bábszínház, vagy bábjáték, a színjátszás egyik legrégebbi formája. Minden kor kicsit átformálta, új hagyományokkal gazdagította a bábjátszást. Ennek alapján az előadások eszközei, a bábok is nagy változáson mentek keresztül, mindig igazodva a kor, a nép igényeihez. Az évszázadok során szinte minden nép megteremtette a maga hősét, a maga bábfiguráját: Pulcinella (olasz), Polichinelle (francia), Punch (angol), Kasperl (német), Petruska (orosz), Vitéz László, Paprikajancsi (magyar).

Székely Andrea szerint nem érdemes a bábok osztályozására törekedni, hiszen a bábjáték lényege a kreativitás, az, hogy mindent újra és újra ki lehet találni. Tehát, minden egyes előzőleg összeállított kategória felborítható (Székely; 2009, 22. old).

Elgondolkodva ezen a megállapításon, rájövünk arra, hogy abszolút igaza van a szerzőnek. Ha például megnézünk egy bábelőadást, ahol kesztyűs bábokat használtak, majd ugyanezt az előadást, egy másik alkalommal fakanál bábok előadásában látjuk viszont, rájövünk, hogy a lényegen nem változtat, az élmény, a hangulat megmarad, csak a látvány és esetleg a minőség változik.

A bábok csoportosítását mindenki más szempontok alapján végzi, bár vannak átfedések, ami nyilvánvaló, az nem változik (például pálcás bábok, ujj bábok...). Székely Andreánál találtam meg a legszéleskörűben ezt a csoportosítást.

Bábmozgatás iránya szerinti csoportosítás

1. Alulról mozgatott bábok:

a) Kézre húzott bábok: kesztyűs bábok (zsákbábok, kézi bábok), ujjbábok (gyűszűbáb), kézjáték;

b) Botos bábok: titiri bábok, fakanálbábok, nagyméretű botos báb, pálcás bábok (vajang), árnyjáték (indiai típusú);

2. Felülről mozgatott bábok, marionettek: zsinóros marionettek, vezetópálcás marionettek.

3. Hátról mozgatott bábok: bunraku, fekete színház, árnyjáték, tárgyjáték.

1. Az alulról mozgatott bábok azok a bábok, amelyeket a bábos közvetlenül a kezére húzva, vagy maga fölé tartva, alulról mozgat. A mozgató nem látszik, ezek a fajta bábok az előadáson sokkal élőbbnek tűnnek. Az alulról mozgatott figurák nem tudnak lebegni, alárepülni, leereszkedni. Négy különféle méretben ismeretesek ezek a bábok: ujyra húzható gyűszűbáb, kézre húzható kesztyűbáb, a fej és kéz mozgatását eszközökkel megoldó pálcás báb, az óriásbábok, amelyik némelyikét több ember mozgat. Ide sorolható a maszkos játék is.

A kesztyűs báb, vagy zsákbáb, a legegyszerűbb bábfajta. Egy háromujjú kesztyű, amelyet a bábos a kezére húz. Mutató ujját a báb nyakába (fejébe), hüvelyk ujját a bal, gyűrűs és kis ujját a jobb kar helyére dugja. A bábos kézfeje, a báb törzsét alkotja, az ujjak mozgatása a báb fej és karjainak mozgatására szolgál. A fej az egész figurának a harmada (negyede), erre azért van szükség, hogy jobban, érthetőbben ábrázolhassa a neki szánt karaktert. A fej, a kesztyűs bábok legfontosabb része. Mérete miatt komikus hatást kelt. Elsősorban komikus, ügyes, ravasz, lelkes, gyors, ha kell, szeretetre méltó. Minden tárgyat meg tud fogni, ezért jól bánik a tárgyakkal.

Az ujjbábok olyan kisméretű bábok, melyekben csak egyetlen ujj fér el. Nagyon könnyen mozgathatjuk őket, elég, ha a báb belsejébe tesszük az ujjunkat. Mutatóujjunkkal támasztjuk meg, és mozgatjuk a báb fejét. Az ujjbábos előadás akkor élvezhető, ha a közönség kis létszámú, viszonylag közel helyezkedik el a paravánhoz. Egy bábos, egyszerre több bábót is tud mozgatni, igaz ez gyakorlatot és komoly koncentrációt igényel, és attól függ, milyen a darab cselekménye. A bábok csak annyi mozgásra képesek, mint egy ujj. Legnagyobb sikere az ilyen bábos előadásoknak az óvodákban van. (Illéssy, Pomothy, Vukovics Béláné, 1999, 47 o.).

A kézzjáték nem tipikus bábtechnika, inkább olyan formája a bábjátéknak, ahol nem bábokkal, hanem kezekkel, gesztusokkal adnak elő egy-egy történetet. Az első kézzjáték, amivel gyerekkorban találkozunk, amikor itt a baba, hol a baba játékot játszunk, utána, amikor különböző figurákat személyesítünk meg játék közben a kezünkkel. Ezek az előadások lehet csupasz kézzel, illetve színes kesztyűkkel játszani.

A titiri bábok mozgatási technikája különbözik más bábokétól. A figurákat kötött rendszerben mozgatják a színpad aljában kialakított „vájatokban”. Ezeknek a báboknak a mozgatása egy bizonyos szabályrendszer betartásával történik. A bábokat elsősorban a betlehemes játékokból ismerhetjük, főleg a szláv népeknél, a vertyep-ben még ma is találkozhatunk ilyen előadással.

A fakanálbáb, az egyik leghamarabb és legegyszerűbben elkészíthető báb. A fakanál feje a bábfeje, a nyélre felerősíthetünk szalmából, kötélből, papírból, vagy más alkalmas anyagból kezecskét, az állatoknál farkat...stb. Lazán felerősítjük a textilanyagot, a nyakrésznél rögzítve, hogy az anyag szabadon tudjon lengeni, repülni. Sűrűn használják a népi játékokban, a bábtáncoltató játékoknál. Ez a fajta báb, szépen táncoltatható, zenével együtt használva, fejleszti a gyerekek ritmusérzékét.

A nagyméretű botos báb sokban hasonlít a fakanálbábhoz. A fej része azonban kitömött, némelyiknél mozgatható. Ezek a bábok nagyméretűek, ezért nagyméretű teremben, főleg

színpadokon, szabadtéri rendezvényeken láthatunk ilyen. Némely helyeken néphagyományok alkalmával ma is használják az ilyen bábokat.

A pálcás bábok teste arányos, mozgásai, a pálca használata miatt könnyedebbek, gesztusai szélesek, közel áll az emberi anatómiához. Alkalmas mesebeli, ijesztő alakok, romantikus hősök karakterének megformálására. Nagyon jól lehet ezzel a bábtípussal érzelmeket kifejezni.

Az árnyjátékban használt bábok sokban hasonlítanak a pálcás bábokhoz. A figurákat sík falemezből, kartonból készült figurákat is pálcákkal mozgatják. Ezeknél az előadásoknál a paravánt vászon cseréli fel, a vásznat hátulról megvilágítják, a figurák a vászon és a fényforrás között mozognak, a bábos pedig a vászon alatt helyezkedik el. Először akkor találkozik a gyermek az árnyjátékkal, amikor különböző állatfigurákat próbál a kezeivel a megvilágított falra kivetíteni. Ilyenkor a gyermek és a felnőtt is remekül szórakozik.

A kínai és indiai árnyjáték között a különbség az, hogy az indiai színházakban a vásznat hátulról világítják meg, míg a kínaiakban felülről, ezért itt a bábokat teljesen neki kell nyomni a vászonnak, ez megnehezíti a mozgatást, azaz az indiai árnyjátékban nagyobb szabadsága van a mozgásba a bábosnak és a háttérben elhelyezett díszlet is érvényesül. (Székely, 2009, 25 o.).

2. A felülről mozgatott báboknál fontos, hogy legyen súlyuk. Ekkor mondhatjuk azt, hogy a zsinórokra való lógásnak van haszna. Fontos az ilyen típusú bábokat izületeinél (csípő, nyak, váll, térd...) mozgékonyra tenni, hogy ülni, feküdni, járni tudjon. Minél többféle mozgást szeretnénk elérni, annál több zsinórra lesz szükség, annál összetettebb a mozgatás is. Ha a mozgató nagyon egyszerű szerkezetet használ, a báb mozgása darabos, durva lesz.

A marionett báb, zsinórokkal mozgatható, jól kidolgozott figura, speciális színpadot igényel, van lába. A bábjátékos a nézők számára nem látható, és a zsinórokat alig lehet észrevenni. De még ha jól láthatók lennének is, nem figyelnek rájuk, mivel a figyelem a cselekvésre irányul. Két típusa van, a zsinóros és a vezetópálcás. A kettő között annyi a különbség, hogy a zsinóros marionett egy vagy több zsinóron mozgatott bábu, a zsinórokat egyenként egy marionett keresztre kötik fel. A vezetópálcás marionettet a báb fejéből kiálló drót- vagy fapálca segítségével tartják, a végtagokra általában zsinórokat kötnek, amelyet szintén a marionett keresztre kötöznek.

3. A hátulról való mozgatás technikája azon alapszik, hogy a mozgatónak úgy kell megfogni, mozgatni a bábót, hogy ő maga közvetlenül a figura mögött, de a nézőkkel szemben helyezkedik el. Sok esetben a bábos vállalja, hogy látják, mimikájával, gesztusaival hozzájárul a karakter megformálásához. Ez a fajta bábjáték öleli fel a modernebb műfajokat, mint a feketeszínház, a tárgyjáték. (Székely; 2009; 25 o.).

A bunraku bábok igen nagyméretűek, elérhetik az másfél méteres nagyságot is, általában azonban inkább métereseek. Gazdag öltözetük hosszú ideig, gondos munkával készül. A vázat fából, a ruhákat pedig természetes ruhaanyagokból varrják. A bunraku bábokat három ember mozgatja. A fő játékos az, aki a fejet (az arcot), és a jobb kezét irányítja, míg a bal kezét is, és a lábakat is egy-egy társa mozgatja. Igen fontos az, hogy a bábokat mozgató színészek összehangoltan dolgozzanak. Japánban azt tartják, hogy az igazán élethű mozgatáshoz 10 évet is el kell tölteni egy-egy mozgató szerepkörben.

A fekete színház olyan színházi technika, ahol minden fekete, és csak a fénysávokba betartott figurák, díszletelemek, tárgyak láthatóak. Egyik típusa az UV-fénnyel való játék. Varázslatos hatást lehet vele elérni, de komoly technikai tudást kíván.

A tárgyjáték lényege, hogy használati tárgyakkal játsszák a történeteket. Lehet olyan, hogy maga a tárgy kel életre, ilyen esetben jellemmel, karakterrel ruházódik fel. Van azonban, hogy különböző embereket, jellemeket ábrázolnak tárgyakkal. A bábok lehetnek önálló használati tárgyak, illetve több tárgyból összeszerelt figurák. Ezek a bábok speciális mozgásra képesek és ezért néha speciális mozgatásra van szükségük.

A bábok plasztikussága szerinti felosztás:

A bábok a szerint is feloszthatók, hogy a térben hogyan helyezkedhetnek el:

1. Sík bábok: papír, vagy doboz színház, árnyszínház
2. Plasztikus bábok

(Székely; 2009; 25-28.old).

A síkbáb olyan, mint egy árnyjáték figura. Az a különbség, hogy csak egy bot tartja és kevésbé mozgatható. Igen hamar elkészíthető, csak egy kis rajztudás és némi kellék szükséges. Általában ezek a bábok festést igényelnek. Ha mind a két oldal ki van festve, akkor a báb forgatható, megkönnyíti a munkát. Az is megoldás, ha az előadás előtt a közönség rajzolja meg a bábokat, például óvodában, iskolában.

A papír, vagy dobozszínház, kis dobozokban, az eredeti színházhoz hasonló, makett színház, színpaddal, színészekkel. A bábok lehetnek marionettek, titiri bábok, de akár oldalról becsúszathatóak is. A kis figurák mozgatása nem könnyű, de megoldható. Egy ilyen varázslatos dobozszínház igazi élmény lehet nem nagy létszámú csoportokban, de főleg óvodába. Otthon is jól lehet szórakozni, főleg, ha a család minden tagja részt vesz benne.

Attól függően, milyen bábtípusról beszélünk, változik a mozgatási technika. Attól is függ, melyik földrészen, vagy országon belül kutakodunk. Ahogy változik, modernizálódik a világ, elkerülhetetlen, hogy a technika a bábosok világába is utat törjön magának. Reménykedjünk, hogy ez minél később válik valóra. Egy-egy előadáson nem a mozgatási technika, nem is a

bábok besorolása a lényeg, hanem a nevetés, a szórakozás, a tanulás és a közvetlen kapcsolat a szereplőkkel. Nekünk, pedagógusoknak törekednünk kell arra, hogy mindig új módszereket próbáljunk ki a gyermekek oktatására, nevelésére. A bábozás, a bábkészítés, a bábos előadások óriási segítséget nyújthatnak nekünk, ha nem félünk hozzányúlni, megtanulni, és használni.

(Illéssy, Pomothy, Vukovics Béláné, 1999, 46-54 o.)

III. A báb, mint nevelési-oktatási eszköz a huszti óvodában

A szakirodalom feldolgozása szerint igyekeztem elvégezni a saját kutatásom, lehetőséget kaptam arra, hogy ez megvalósuljon az egyéni gyakorlat idején.

A kutatásom módszere a megfigyelés volt, melyet egy féléven keresztül végeztem, októbertől márciusig. Foglalkozásokat látogattam és az egyéni gyakorlat ideje alatt nekem is lehetőségem nyílt foglalkozások levezetésére. Az egyéni gyakorlatot és a megfigyelést a huszti “Санечко” óvoda kiscsoportjában végeztem. A csoportba járó gyerekek létszáma huszonnyolc, ebből tizenhat kisfiú és tizenkettő kislány. Bár magyar csoport, a gyerekek többsége ukrán anyanyelvű. A közösségben az atmoszféra rendkívül pozitív, derűs, valamint kiegyensúlyozott. A gyerekek aktivitása és vidámsága megkérdőjelezhetetlen.

Kutatásomban szeretném bemutatni, hogy milyen hatással van a báb az óvodás gyermek fejlődésére, valamint hogyan jelenik meg a gyermek mindennapi életében. Milyen módszereket használ a pedagógus és milyen szituációk esetén használja a bábót?

2015. október 26-27.

Spontán bábozás

A csoportban van egy kislány, aki szeptemberben került be az óvodába. Meglehetősen nehezen viselte, hogy az óvodában nincs mellette az édesanyja. Ahogy belépett a szobába, ahol a csoportja található és az édesanyja elköszönt tőle rendszeresen sírni kezdett. Nem akart részt venni a foglalkozásokon, nem volt hajlandó leülni az asztalhoz ebédelni, nem mutatott érdeklődést a rajzolás irányába, elzárkózott a csoport többi tagjától. Mindig egy kis széket vitt az óvónő asztalához és sírva ült. Ekkor az óvónő egy báb segítségével próbálta felvidítani, kezére húzta a bábót és odament a kislányhoz, bemutatta neki a játékot és elmesélte, hogy az a báb is olyan gyermek mint a többi és ő is nagyon szomorú. A továbbiakban kérte, hogy beszélgessenek egy kicsit.

A kislány meglátván a bábót csodálkozva nézte azt, de végül beleegyezett. Eleinte visszahúzódott volt és sírásba próbált burkolózni. A báb mesélni kezdett, elmondta, hogy ő is egy gyerek, akit az anyukája elhozott az óvodába, rendkívül szomorú mert úgy érzi, hogy egyedül maradt, de tudja, hogy nemsokára jönnek érte, hazaviszik és akkor megint együtt lesz a szüleivel és testvéreivel. A báb kérte őt, hogy ne szomorkodjon, és közben vígasztalta, hogy nemsokára eljön az anyukája. Egy pár perces beszélgetés után a kislány abbahagyta a sírást, majd mosolygott.

A báb a beszélgetés végén hívta a kislányt, hogy menjenek játszani, de ez még korainak bizonyult, a lurkó visszahuzódó és elutasító volt. Végül köszönéssel búcsúztak egymástól.

Másnap hasonlóan kezdődött a reggel, sírva hozták a gyermeket az óvodába, ismételten szomorúan leült a megszokott helyre. Az óvónő az egy nappal korábbi történeteket próbálta felidézni, bábbal a kezén ment oda. A kislány tudta, hogy a báb beszélni szeretne vele, most már mosollyal fogadta. A báb megint megnyugtatta és elmondta, hogy a kislány anyukája nemsokára eljön érte, ahogyan azt eddig is megtette.

Hozzávetőlegesen 5 perces beszélgetés után a báb megint felajánlotta, hogy menjenek együtt játszani. A kislány vidáman beleegyezett. Az óvónő a kezére adta a bábót és elmondta, hogy így akár egész nap együtt lehetnek. Foglalkozásokon megkérte a kislányt, hogy helyezze el a bábót a többi játék közzé, valamint elmondta, hogy foglalkozás után megint játszhat vele. A kislány szófogadó volt és eltette. A foglalkozáson figyelmesebb volt és már nem sírt, majd ismét elővette az új barátját.

Rövid idő elteltével szembeötlő volt a változás, a kislány egyre ritkábban sírt, szívesebben vett részt a foglalkozásokon és több időt töltött a csoporttársaival, felszabadultan és önfeledten szórakozott a többiekkel.

2015. november 10.

Természetismeret foglalkozás.

A foglalkozás témája az őszi gyümölcsök és zöldségek voltak. Az oktatás egy báb segítségével volt levezetve, akit egy jó barátomként mutattam be a gyerekeknek.

A báb maga is bemutatkozott és arra kérte a gyerekeket, hogy ők is mutatkozzanak be, amit örömmel meg is tettek. Miután megtörtént a megismerkedés, kíváncsian vártak arra, hogy mi fog következni.

A báb elmesélte, hogy milyen céllal jött el a csoportba. Elmondta, hogy a piacon gyümölcsöt és zöldséget vásárolt, de sajnos az eladó figyelmetlen volt és összekeverte azokat. Mivel ő még nem tudja megkülönböztetni, ezért segítségre van szüksége, hogy külön kosarakba tudja elhelyezni azokat.

A gyerekek segítőkészek voltak, odaadással végezték a feladatot, nevettek minden zöldségen és gyümölcsön amit kosárban találtak, örömmel válaszoltak a kérdésekre és azt is elmondták a bábnak, hogy kinek melyik a kedvenc gyümölcse és zöldsége, aztán pedig egyesével elhelyezték azokat a megfelelő kosarakban.

Az ifjancok aktívak voltak, mindenki segíteni szeretett volna az új barátjának. A báb nagyon dicsérte őket, így a boldogság körvonalait véltem felfedezni az arcokon, valamint a

sikerélményt, amit ez a játék okozott. Amikor sikerült elvégezni a feladatot, a báb megkinálta a gyermekeket gyümölcssel, amit nagy örömmel fogadtak.

Végül a báb megköszönte a segítséget és hamarosan tovább is állt, a gyerekek elköszöntek tőle, mindeközben mosolyogva és vidáman integettek neki.

2015. december 3.

Nevelési szituáció.

A csoportban a tisztántartásról és a rendtartásról esett szó. Mivel sokan nem akartak rendet rakni maguk után a csoportszobában (például: nem fogadtak szót, amikor az óvónő kérte, hogy tegyék el a játékokat, rakják helyre az gyerekedényt, vagy ne szemeteljenek). Nagyon gyakran előfordult, hogy étkezés után a használt szalvétákat az asztalon hagyták. Az óvónő minden egyes alkalommal elmondta, hogy annak nem ott van a helye, hanem ki kell dobni a kukába.

Az óvónő ez egyik délutáni foglalkozáson egy bábót hozott be a csoportszobába, a gyerekeknek már ismerős volt az a báb és barátként tekintettek rá, kíváncsian vártak arra, hogy miről is mesél majd. A báb elmondta, hogy nagyon fontos rendben tartani a csoportszobát, hogy mindig oda kell figyelni a kis apróságokra, el kell rakni a játékokat, a könyveket a könyves polcra vissza pakolni, a gyerekedényt pedig a kissekreényben kell tartani, nem pedig a plüs játékok között.

Különösen kihangsúlyozta, hogy az étkezés után a használt szalvétákat ki kell dobni a kukába, ugyan úgy mint a használt papírzsebkendőket is. Oda kell figyelni arra, hogy tisztán tartsák azt a helyet ahol étkeznek.

A gyerekek figyelmesen végighalgták a báb mondandóját, miután a báb elköszönt a csöppségek leültek uzsonnázni. Az étkezés befejeztével, mindenki megfogta a saját szalvétáját és kidobta a kukába, anélkül, hogy az óvónő megint megkérte volna őket.

2015. február 16.

Természetismeret foglalkozás.

A foglalkozás témája az őszi időjárás volt. Az óvónő tudatta a gyermekekkel, hogy melyek az őszi időjárás jellemzői, valamint milyen változások mennek végbe az év ezen szakaszában a természetben (gyakran esik az eső, lehűl a levegő, megsárgulnak a falevelek, majd lehullnak).

Egy új mondókát is tanított a gyerekekkel, amit a bábozás módszerével mutatott be. A báb fajtáját tekintve pálcabáb, melynek egy falevél van a végén, ami egy őszi fát ábrázolt.

Minden gyermek kapott egy bábót, amit a mondóka mondása közben ritmusra kellett mozgatni jobb és bal irányba. A “ minden ága megremeg, a levele lepereg” szavakra pedig meg kell rázni a bábót. A továbbiakban ismét a báb jobb illetve bal irányba való mozgatása következett.

*Sim-sum, fúj a szél,
ez a kis fa, jaj, de fél,
minden ága megremeg,
a levele lepereg.
ej, haj, semmi baj,
újra zöldül majd a gally*

A gyerekek nevetésükkel és vidámságukkal megtöltötték a termet. Megtanulták és begyakorolták az új mondókát, a foglalkozás végeztével pedig megismételték azt.

2015. március 4

Bábszínház a foglalkozáson

A foglalkozáson az orosz Répa népmeséről esett szó. A többség már ismerte a mese tartalmát. Az óvónő minden meseszereplőről bábót hozott a csopotszobába (nagyapa, nagymama, kis unoka, kutya, macska, kiséger). A pedagógus megkérdezte, hogy ki szeretne részt venni a bábozásban? A gyerekek először visszahúzóással reagáltak, majd a következő pillanatban egyesével jelentkeztek. Amikor megvolt minden szereplő, az óvónő tájékoztatta őket, hogy mindenkinek nagyon figyelmesnek kell lennie, ahhoz hogy a többi gyerekek be tudják mutatni a mesét.

A csemeték nagy odafigyeléssel hallgatták az óvónő mondandóját, tréfásnak tartották az egész történetet, mindenkinek megvolt a saját bábja a kezén és szívesen, jó kedvűen játszották el a rájuk szabott szerepet (például: Hívta az apóka az anyókat. Anyóka húzta apókat, apóka húzta a répát - húzták-húzták, ráncigálták, de hiába – nem mozdult a répa).

A mese végén, amikor sikerült kihúzni a répát nagyon örült mindenki, vicces volt számukra, hogy pont a legkisebb és a leggyengébb meseszereplő segítségével tudták kihúzni a hatalmas répát.

Azok a gyerekek, akik csak nézték a társaik által előadott mesét, szintén nagyon örültek, sokat nevettek és mosolyogtak. Miután a kis szereplők elfoglalták helyüket, a többiek kérték az óvónőt, hogy még egyszer adják elő a mesét. Az óvónő kiválasztot hat másik gyereket és

úgyszintén kérte, hogy nagyon figyelmesek legyenek. A gyerekek örömmel előadták ismételt az előadást.

Alkalmadtán a foglalkozás nehézségeket okozott némelyik gyerek (nem mindig tudták, hogy most mi a következő lépés, melyik szereplő után ki következik).

A gyerekek újra és újra előszereték volna adni a darabot. Az óvónő megígérte, hogy majd legközelebb is megismételi akár ezt a mesét akár egy másikat adnak elő. Az öröm mindenkinek az arcára volt írva, nagyon vidámak voltak és továbbra is a bábokkal játszottak.

Összegzés

Szakedolgozatom megírásával arra következtetésre jutottam, hogy a bábnak komoly személyiségformáló hatása van. Alkalmazható az erkölcsi és esztétikai nevelésben egyaránt. Kutatásom elvégzése alatt arra is rájöttem, hogy a báb nagyon jó nevelési-oktatási, motivációs eszköz, mivel a báb segítségével játékos formában tanulnak általa a gyerekek. Lehet szó spontán bábozásról, bábszínházi előadásról, ritmusos mondókák és dalok begyakorlása báb segítségével.

A gyerekek tudatában voltak annak, hogy a báb nem egy élőlény, mégis úgy tekintettek rá, mint egy közeli barátjukra, vagy csoporttársukra. Tisztában voltak azzal, hogy az óvónő segítsége nélkül nem mozog és nem beszél, még is odafigyeltek arra amit a báb mondott nekik. Másként figyeltek rá mint az óvónőre.

Egy fél éves perióduson keresztül, azt figyeltem meg, hogy pozitív hatások mutatkoznak a kognitív fejlődésben, személyiség fejlődésben, anyanyelvi fejlődés terén, illetve a közösségbe való beilleszkedés terén. A megfigyelés végén, arra az álláspontra jutottam, hogy a báb pozitívan hat a gyermek lelki világára, illetve fejleszti a szociális képességeket.

Leendő pedagógusként fontosnak tartom ezt a motivációs eszközt és későbbi nevelői munkám során alkalmazni szeretném.

A felhasznált szakirodalom jegyzék

Arany, Kaposi, Láposi, Lipták, Perényi, Módszertani segédlet a bábjáték és bábkészítés, valamint a dráma és színjáték tárgyak tanításához

Bábozásról, Bábtörténet, A bábozás komplex jelentősége a gyermeki személyiség fejlődésében (http://www.babu.hu/babu_art/index.php?lng=hu&id=8, 2016. 05. 07.)

Bakkay Tiborné-Bagi Rózsa: Az óvodai bábjáték. Tankönyvkiadó, 1977

Bauer Gabriella: Az óvodai irodalmi nevelés módszertana. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983

Csombok József; Bábjátékos Ismeretek I-II; Eszterházy Károly Főiskola, Bölcsészettudományi Fakultás; Bábtörténeti előadás, jegyzet; Eger. (<http://www.ektf.hu/tanszek/irodalomtudomanyi/babjatek.html>)

Domány Mária, A bábjáték varázsa I rész, Grafoprodukt Nyomda, Szabadka, 2001, (<http://dda.vmmi.org/konyvek/domany.pdf>)

Dr.Barabási Tünde Drámapedagógia Tanulmányi útmutató II. Félév, Babeş-Bolyai Tudományegyetem - Távoktatási Központ, Pszichológia és Neveléstudományok Kar 2008. (fejlesztok.hu/modszerek/298-a-waldorf-pedagogia.html)

Horváthné Fülep Éva: Báb – Játék – Bábjáték. Didakt kiadó, 2003

Illéssy Zoltánné, Pomothy Györgyné, Vukovics Béláné: Mesterségek bölcsője, Calibra Kiadó, Budapest, 1999

Jenei Teréz, Nagy Éva: Benedek Elek öröksége. Tudásbázis és Pedagógusképzés. Élmény Bt. Könyvkiadó Nyíregyháza

Jeney Endre: A bábművészet története (<http://www.torzsasztal.com/endre/magamrol.html>, 2016. 05. 01)

Kazanlár Emil: A bábjáték. Budapest, Corvina, 1973

Lewinszky Anna: A játék és jelmezkészítéstől a dramatizálásig program, Sopron

Németh András (szerk.): Reformpedagógiai-történetitanulmányok. Osiris Kiadó, Budapest, 2001

Polcz Alain: Világjáték. Dinamikus játékdiagnosztika és játékterápia. Pont Kiadó, Budapest, 1999

Rácz-Mészáros Ágnes: Bábozni jó. II. rész, lurkovilag.hu,

Szalay Hajnalka, Bábjáték. Csoda és varázslat, szakdolgozat, Budapest, 2010.

Székely Andrea: A világ befogadásának elérhetősége 3. Bábjáték, sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht, Budapest, 2009.

Szentirmai László: Nevelés kézzel-bábbal a felsőfokú pedagógusképző intézmények hallgatói számára. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998

Szentirmai László, Balázs Andrea, Tanórán kívüli program 1– 6. évfolyam, Fügöny mögött varázsláda, Budapest, 2005

Tarbay Ede: A bábjáték műfaji sajátosságai, in. A bábjáték I., Népművelési Intézet, Budapest 1978.

Tarbay Ede: Bábtörténeti szöveggyűjtemény I-II ,Antikvarium.hu, 1978

Tömöry Márta: Ember és báb. Bábszínházak, műhelyek, kísérletek, Bp., 1990.

Резюме

При написанні своєї бакалаврської роботи, я дійшла до висновку, що театральна лялька має великий вплив на формування особистості у дітей. Також може застосовуватися в естетичному та моральному вихованні. Наприкінці свого дослідження, я зауважила також, що театральна лялька хороший мотивуючий засіб у навчально-виховному процесі, тому що за допомогою театральної ляльки діти навчаються в ігровій формі. Мова може йти як і про лялькову виставу, про спонтанне заняття з театральною лялькою, так і про вивчення та закріплення ритмічних віршів та пісень.

Дитина добре знає що лялька не жива істота, та все ж таки ставилися до неї як до свого друга. Розуміли і те, що лялька без допомоги вихователя не може рухатися та говорити, та все ж таки уважно слухали, та особливо ставилися до неї.

На протязі пів року, я мала змогу спостерігати за тим як театральна лялька позитивно впливає когнітивний розвиток, розвиток особистості, та інтеграцію в суспільство. На при кінці спостереження я дійшла до такого висновку, що театральна лялька позитивно впливає на духовний світ дитини і розвиває соціальні навички.

Як майбутній педагог я вважаю, що театральна лялька є не від ємним мотивуючи засобом, та майбутньому застосовуватиму у своїй педагогічній роботі.